नापि श्राद्धतर्पणैः । सूर्येन्दुसङ्गमे यत्र पितॄणां तृप्तिकारकाः । ब्राह्मणान् भोजयिष्यन्ति तेषां श्राद्धमनन्तकम् । श्राद्धे पितॄणां संतृप्त्यै दास्यन्ति कपिलां शुभाम् । येऽत्र, तेषां पितृगणोऽसेतु क्षीरोदरोधसि । वृषोत्सर्गः कृतो येस्तु तीर्थेऽस्मिन् वृषभध्वजे । अश्वमेधपुरोडाशैः पितरस्तैस्तु तर्पिताः । गयातोऽष्टगुणं पुण्यं अस्मिंस्तीर्थे पितामहाः । अमायां सोमयुक्तायां श्राद्धैः कापिलधारिके । येषां गर्भेऽभवत् स्रावोये दत्तजननाम्भृताः । तेषां तार्क्ष्यवेशूनं तीर्थे कापिलधारिके । अदत्तमोक्षोदामानो ये वाऽदार परिग्रहाः । तेभ्योनिर्वपितं पिण्डमिह क्षत्रियतां व्रजेत् । अग्निदाहे मृताये वै नाग्निदाहश्च येषु वै । ते सर्वे तृप्तिमायान्ति तीर्थे कापिलधारिके । और्द्ध्वदेहिकहीना ये मोक्षश्राद्धवर्जिताः । ते तृप्तिमधिगच्छन्ति दत्तकुल्यां निवापिताः । अपुत्राय मृताये वै येषां नास्त्युदकप्रदः । ते ऽपि तृप्तिं परां यान्ति मधुस्रवसि तर्पिताः । अपमृत्युमृताये वै चौरविद्युज्जलादिभिः । तेषामिह कृतं श्राद्धं जायते सुगतिप्रदम् । आत्मघातेन निधनं येषामिह विकर्मिणाम् । तेऽपि तृप्तिं लभन्तेऽत्र पिण्डैः शिवगयाकृतैः । पितृगोत्रे मृता ये वै मातृपक्षे च ये मृताः । तेषामत्र कृतःपिण्डो भवेदक्षयतृप्तिदः । पत्नीवर्गे मृताये वै मित्रवर्गे च ये मृताः । ते सर्वे तृप्तिमायान्ति तर्पिता वार्षभध्वजे । ब्रह्मक्षत्रियविशां वंशे शूद्रवंशेऽन्त्यजेषु च । येषां नाम गृहीत्वा वह्नीयते ते सुसंवृताः । तिर्यग्योनिश्रिताये वै ये पिशाचत्वमागताः । तेऽप्यूर्द्धगतिमयान्ति तृप्ताः कापिलधारिके । ये तु मानुषलोकेऽस्मिन् पितरोमर्त्यलोकयः । ते दिव्यलोकयः सर्वे मधुस्रवसि तर्पिताः । ये दिव्यलोके पितरः पुण्यैर्देवत्वमागताः । ते ब्रह्मलोके गच्छन्ति तृप्तास्तीर्थे वृषध्वजे । कृते क्षीरमयं तीर्थं त्रेतायां मधुमत् पुनः । द्वापरे सर्पिषा पूर्णं कलौ जलमयं भवेत् । सीमाबहिर्गतमपि श्रेयं तीर्थमिदं शुभम् । मध्ये वाराणसि श्रेयं मम सान्निध्यतो नरैः । काशीस्थितैर्यतोऽदर्शि ध्वजोमे वृषलाञ्छनः । वृषध्वजेन नाम्नातः स्थास्यन्यत्र पितामहाः । पितामहेन सहितो गदाधरसमन्वितः । रविणा पार्षदैः सार्द्धं तिष्ठामोऽत्र पितामहाः" ! ।

कापिलधारिकाकापिलधारादयोऽप्यत्र ।

कपिलफला स्त्री कपिलं फलमस्याः । द्राक्षाभेदे राजनि० ।

कपिलशिंशपा स्त्री कर्म० । पीतपुष्पयुतायां शिंशपायाम् राजनि० । रक्तपीतमिश्रितवर्णस्य पिङ्गलतया पीताधिक्यवर्णमात्रपरतया पीतपुष्पायां वृत्तिरिति बोध्यम् ।

कपिलस्मृति स्त्री कपिलप्रणीता स्मृतिः । "अथ त्रिविधदुःखात्यन्तनिवृत्तिरत्यन्तपुरुषार्थः" इत्यादिके षडध्यायीरूपे सांख्यशास्त्रे तस्य शास्त्रस्य च स्मृतित्वं वेदार्थानुभवपूर्वकं मुनिप्रणीतत्वात् अतएव "स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इत्यादि भा० सू० भाष्ये कपिलस्मृतेरनवकाशदोषमाशङ्क्य मानवादिस्मृत्यन्तरानवकाशदोषात् साङ्ख्यमतं प्रत्याख्यातम् "असङ्गोऽयं पुरुष" इत्यादिष्वेव तस्य शास्त्रस्य साकाशत्वेन न निरवकाशत्वमिति व्यवस्थापितञ्च ।

कपिलाक्षौ स्त्री कपिलमक्षि इव पुष्पमस्याः । १पीतपुष्पायां शिंशपायाम् २सुवर्णवारौ च राजनि० ।

कपिलाचार्य्य पु०कर्म० । विष्णौ । "महर्षिः कपिलाचार्य्य कृतक्षोमेदिनीपति."वि०स० । "महर्षिः कपिलाचार्य्य इति सविशेषणमेकं नाम । महांश्चासौ ऋषिश्चेति महर्षिः कृतस्य वेदस्य दर्शनात् कपिलश्चासौ आचार्य्यश्चेति सांख्यञ्च शुद्धात्मतत्त्वज्ञानम् "शुद्धात्म तत्त्वविज्ञानं साङ्ख्यम्" इत्यभिधीयते इति व्यासस्मृतेः । "ऋषिं प्रसूतं कपिलं महान्तमिति" श्रुतेः । "सिद्धानां कपिलोमुनिरिति" स्मृतेश्च तस्य तथात्वम्" भा० ।

कपिलातीर्थ न० कुरुक्षेत्रस्थे तीर्थभेदे । कुरुक्षेत्रमुपक्रम्य रामह्रदादिषु स्नाननसङ्ख्या । "कपिलातीर्थमासाद्य ब्रह्मचारी समाहितः । तत्र स्नात्वार्चयित्वा च पितॄन् स्नान् देवतान्यपि । कपिलानां सहस्रस्य फलं विन्दति मानवः" भा०व०८२ । [इन्द्रे । त्रिका० ।

कपिलाश्व पु० कपिलरूपेणाश्वहरणात् कपिलवर्णाश्वयोगाच्च

कपिलादान न० ६त० वक्ष्यमाणविधिना कपिलायाः गोदाने तद्विधानादि हेमा०दा०आदित्यपु० । "कपिलां ये प्रयच्छन्ति वेलच्छत्रां सुवस्त्रताम् । स्वर्णशृङ्गीं रौप्यखुरां सुक्लाताङ्गूलभूषिताम् । श्वेतवस्त्रपरिच्छन्नां घण्टास्वनरवैर्युताम् । (घण्टास्वनरवैर्घण्टाशब्दकोलाहलैः) । "सहस्रं योगवां दत्ते कपिलां चापि सुव्रतः । समसेव तयोः पुण्यं प्राह ब्रह्मविदांवर ! । यावन्ति रोमकूपाणि कपिलाङ्गे भवन्ति हि । तावत्कोटिसहस्राणि वर्षाणां दिवि मोदते । "कनकशृङ्गीं रौप्यखुरां सुक्लाताङ्गूलभूषिताम् । कांस्योपदोहनां धेनुं वस्त्रच्छन्नामलङ्कृताम् । दत्त्वा द्विजेन्द्राय नरः स्वर्गलोके महीयते । दशधेनुप्रदानेन तुल्यैका कपिला मता" याज्ञवल्क्यः "हेमशृङ्गी यमं रौप्यैः सुशीला वस्त्रसंवृता । सकांस्यपात्रा दातव्या क्षीरिणी गौः सद-